

Het innerlijk getto

Santiago H. Amigorena

Het innerlijk getto

Roman

Vertaald door Floor Borsboom

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam · Antwerpen

Voor de vertaling ontvingen de uitgever en de vertaler een productie- en projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Gepubliceerd met steun van het Institut français des Pays-Bas.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2019, Santiago H. Amigorena
Copyright Nederlandse vertaling © 2021 Floor Borsboom/
bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Oorspronkelijke titel: *Le Ghetto intérieur*
Oorspronkelijke uitgave: P.O.L. Éditeur, Paris

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam.

Omslagontwerp en typografie binnenwerk: Steven van der Gaauw
Omslagillustratie: © Gift of Mara Vishniac Kohn, The Magnes
Collection of Jewish Art and Life, University of California,
Berkeley
Portret auteur: H. Bamberger – P.O.L.

ISBN 978 90 295 4250 0 / NUR 302

www.arbeiderspers.nl

Nee, gepast op het bovenmatige reageren was onmogelijk. En wie dat van de slachtoffers eist, zou net zo goed van een vis die op het droge is geworpen kunnen eisen dat hij snel pootjes laat groeien om terug te trippelen naar zijn vochtige element.

Günther Anders – *Wir Eichmansöhne*

Voor Mopi, die het al vóór mij heeft geschreven

Voor Marion, die het mét mij heeft geschreven

Op 13 september 1940 was het regenachtig weer in Buenos Aires en de oorlog in Europa zo ver weg dat men zich nog in vreedstijd kon wanen. De Avenida de Mayo, die lange door Jugendstilpanden omzoomde boulevard die van het presidentieel paleis naar het parlamentsgebouw leidt, was zo goed als verlaten; slechts enkele gehaaste mannen, die hun kantoren in de binnenstad verlieten, spoedden zich met een krant boven hun hoofd door de regen om de bus of een taxi te nemen en naar huis te gaan. Te midden van die gejaagde voorbijgangers liep Vicente Rosenberg, een man van achtendertig jaar oud, beschermd door zijn hoed, met kalme maar gedachteloze tred naar Café Tortoni, een modieus etablissement waar destijds niet alleen Jorge Luis Borges en grootheden uit de wereld van de tango, maar ook Europese ballingen als Ortega y Gasset, Roger Caillos of Arthur Rubinstein te vinden waren. Vicente was een jonge Jood. Of een jonge Pool. Of een

jonge Argentijn. Maar op 13 september 1940 wist Vicente Rosenberg eigenlijk nog niet zo goed wie hij was. Toen hij het café binnenging werd hij aan een van de tafeltjes langs de muur tegenover de toog al snel de zware gestalte gewaar van Ariël Edelsohn, zijn beste vriend. Met zijn ellebogen en een kopje koffie op het marmeren tafelblad zat hij in afwachting van Vicente de krant te lezen, niet ver van de biljarttafels in de achterzaal. Naast hem, half afgewend om het verloop van het carambolespel te kunnen volgen, nerveus als altijd, zat de jonge Sammy Grunfeld, die vaak met hen optrok. Nadat hij hun de hand had gedrukt, schudde Vicente de laatste regendruppels van zijn overjas zodat ze niet in de dikke wol zouden trekken, nam toen plaats bij zijn vrienden en boog zijn hoofd om de krantenkoppen te lezen: in Europa was de Slag om Engeland in volle gang en begonnen de nazi's de Joden in getto's op te sluiten. Ariël, die door zijn Argentijnse vrienden 'De Beer' werd genoemd, vouwde met een diepe zucht de krant op.

'De Joden komen me mijn neus uit. Ik heb ze altijd onuitstaanbaar gevonden. Toen ik in de gaten kreeg dat mijn moeder al even Joods en onuitstaanbaar werd als háár moeder, besloot ik mijn biezen te pakken.'

'Jouw moeder is anders niet zo onuitstaanbaar als die van mij,' antwoordde Sammy, zijn blik nog steeds strak op de biljarttafels gericht.

Lichtelijk in verlegenheid gebracht keek Ariël even snel naar Vicente, maar omdat die er met zijn gedach-

ten niet bij leek, vervolgde hij tegen Sammy, die half met zijn rug naar hen toe zat: ‘Het ergste is nog dat ze op haar twintigste maar van één ding droomde: weg uit de sjetl om in de grote stad te gaan wonen. Ze vond mijn grootmoeder om exact dezelfde redenen onuitstaanbaar als ik haar nu onuitstaanbaar vind...’

‘Maar onuitstaanbaar of niet, je hebt haar wel naar de andere kant van de Atlantische Oceaan laten komen om haar aan je zijde te hebben.’

‘Ja... zelfs het allerergste ga je op een zeker moment missen.’

Geamuseerd door Ariëls plechtige toon stiet Sammy een kort en luidruchtig lachje uit dat klonk als een vingerknip. Van zijn kant bewaarde Vicente een wat nors stilzwijgen. Sinds een paar maanden had hij geen zin meer om het over de gebeurtenissen in Europa te hebben.

‘Wat heb je, Wincenty? Komt het soms door het mooie weer dat je in zo’n slecht humeur bent?’

Vicente richtte zich met een flauw glimlachje tot Ariël: van alle mensen die hij in Buenos Aires kende was Ariël, die hij in Warschau had leren kennen toen ze beiden op hun achttiende het leger in waren gegaan, de enige die hem nog Wincenty noemde.

‘Mijn moeder ook, ze kon haar ouders niet uitstaan en daarom zijn we toen ik klein was uit Chelm vertrokken.’

Vicente had het bijna onwillig gezegd, en Sammy, die Vicente en Ariël in 1928 op de boot van Bordeaux

naar Buenos Aires had ontmoet en zich in die toen on-grijpbare stad aan hen had vastgeklampt als aan een reddingsboei, probeerde de conclusie uit hun ongedwongen onderonsje te trekken: 'Doen we dat niet al sinds mensenheugenis? Eerst houden we van onze ouders en dan gaan we ze onuitstaanbaar vinden en vertrekken naar de andere kant van de wereld... Misschien is dat wel wat het is om Joods te zijn...'

'Ja... of om een mens te zijn.'

Na een ongemakkelijke stilte volgend op die schoolmeesterachtige woorden die als dode vogeltjes op het tafeltje waren beland, richtte Ariël zich weer tot Vicente.

'Heb je al iets van haar gehoord?'

'Nee, de laatste brief is alweer van drie maanden geleden. Ik weet niet eens of ze de tien dollar wel heeft ontvangen die ik haar in juni heb gestuurd.'

'Ik heb met Jacob gesproken, hij had een telegram gekregen van zijn neef die naar Amerika heeft weten te ontkomen: het schijnt dat er in Warschau zelfs geen postzegels meer te krijgen zijn...'

Om zijn vrienden niet ongerust te maken dwong Vicente zichzelf flauwtjes te glimlachen en stond toen op om naar de wc te gaan. Het was niet dat hij zo nodig moest, maar de laatste tijd kostte het hem steeds meer moeite om deel te nemen aan die eindeloze discussies waarbij zijn vrienden van hun verleden of hun families steeds weer uitkwamen op het glibberige en politieke terrein van hoe de situatie in Europa zich ontwikkelde.

Terwijl Sammy en Ariël het gesprek over de oorlog voortzetten, waste Vicente in de ruime toiletten van Tortoni langzaam zijn handen en keek toen op om heel even in de spiegel te kijken. Zijn gelaatstrekken waren verfijnd, bijna etherisch. Zijn lippen, wenkbrauwen, kleine neus en potloodsnorretje (dat hij onder alle omstandigheden twee keer per week liet bijknippen bij de beste barbier van Buenos Aires) leken door een Chinese kalligraaf met zo'n dun penseeltje te zijn aangebracht dat ze iets ijls en ontastbaars hadden. Als je aan zijn gezicht dacht, waren het trouwens niet zijn brede voorhoofd of uitstekende jukbeenderen, noch zijn groene ogen of rossige haar die je je voor de geest haalde: het was slechts een vage gewaarwording, als een zweem van lichte droefgeestigheid afgewisseld met een bijtende ironie.

Nadat hij zijn handen had afgedroogd, verliet Vicente het kille, marmeren en wit betegelde universum van de toiletten om terug te keren naar de okergele en gedempte wereld van de grote zaal van het café. Hij nam weer plaats bij zijn vrienden en sloeg hen met genegenheid gade – maar ook met een tikkeltje jaloezie: anders dan Vicente, wiens moeder en broer nog in Polen waren, was Sammy samen met zijn hele familie het oude continent ontvlucht, en Ariël had zijn ouders en zijn zusje drie jaar geleden, in 1937, naar Buenos Aires weten te halen.

‘...ondanks hun befaamde Maginotlinie hebben de Fransen wel een nieuw wereldrecord gevestigd voor hoe snel je verslagen kunt worden.’